

**ЕКОНОМІКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 338.242.4.025.2

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
АПК У КОНТЕКСТІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ ©**

О.Л. ПОЛЬОВА,
доктор економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

В.О. ЛІЦЬКИЙ,
директор ДП "Цекинівське"
(с. Цекинівка)

У статті розглянуто інтеграційні орієнтири, які надають аграрному сектору відповідний вектор розвитку та розкривають можливості для підвищення конкурентоспроможності АПК, що створюють додаткові переваги на аграрному ринку. Окреслено ознаки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції задля підвищення ступеня відкритості національної економіки. Сформовано критерії, які характеризують конкурентоспроможність продукції, суб'єктів господарювання АПК, галузі та держави. Досліджено внутрішній аграрний ринок за рівнем забезпеченості продуктами харчування населення країни згідно фізіологічних норм, а також зовнішній ринок – за обсягом експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в Україні. Визначено фактори підвищення конкурентоспроможності АПК під впливом євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: аграрний ринок, конкурентоспроможність, критерії, конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, євроінтеграція, експорт, альтернативні джерела енергії.

Табл. 1. Рис. 2. Літ. 10.

Постановка проблеми. Аграрна політика покликана зорієнтувати підприємства аграрної сфери економіки на підвищення їх стійкості з урахуванням вирішення проблеми забезпечення продовольчої безпеки. Одним із головних інструментів досягнення цієї мети є збільшення виробництва якісної та екологічної продукції, просування її на споживчому ринку за доступними цінами різних верств населення, що дозволить забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної аграрної продукції.

Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств – фактор, який визначає стан агропромислового комплексу. Конкуренція забезпечує дію елементів ринкового механізму, об'єднуючи суб'єктів господарювання, які конкурують між собою. На сучасному етапі розвитку АПК найбільш важливою залишається проблема якості та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Особливо гостро дана проблема визначається в умовах євроінтеграційних процесів, які орієнтують галузі агропродовольчого комплексу на світовий ринок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам підвищення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств присвячено праці багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених: К. Frohberg, М. Hartmann [1], Г. Антонюк [5], С. Брикаліна [5], В. Гринь [4], О. Копистко [2], В. Месель-Веселяк [10], М. Портер [8], Н. Сікетіна [7], С. Следзь [9], Н. Федоришин [5]. Однак, з огляду на важливість даної проблеми, висвітленої в роботах вчених, потребують уточнення методологічні і методичні підходи щодо забезпечення конкурентоспроможності аграрного ринку в контексті членства України у СОТ та інтеграції до ЄС.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення конкурентоспроможності АПК та його складових, дослідження критеріїв та факторів конкурентоспроможності в контексті євроінтеграційних процесів, що створює значні можливості для вітчизняних агровиробників доступу до світових ринків.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі містяться різні підходи щодо визначення конкурентоспроможності, зокрема у праці Frohberg and Hartmann [1]: «Конкурентоспроможність є показником здатності постачати товари та послуги у тому місці, у тій формі та у той час, коли вони потрібні покупцям, за ціною, не гіршою або кращою, ніж у потенційних конкурентів, у той час як доходи щонайменше відповідають альтернативній вартості використаних у процесі виробництва ресурсів».

Конкурентоспроможність виробництва, за визначенням О.В. Копистка, – це багатогранне поняття, яке характеризує його здатність конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках і вимірюється ступенем присутності вітчизняної продукції на них [2]. Конкурентоспроможність АПК пов'язана із якістю, надійністю, стійкістю, ефективністю функціонування, ціновими та неціновими чинниками одночасно як для споживачів, так і для конкурентів. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції представляє собою здатність витримувати конкуренцію продукції-замінника, яка займає певну частку на ринку й забезпечує здорову конкуренцію сільськогосподарської продукції та необхідне зростання доходів агропідприємств.

Процеси глобалізації економіки, підвищення ступеня відкритості національної економіки викликає потребу у формуванні дієвого механізму забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, який характеризується певними ознаками: конкуренція – конкурентоспроможність розглядається по відношенню не тільки до вітчизняних, а й до іноземних підприємств; альтернативний вибір – глобалізаційні процеси дозволять вільно перетинати кордони не тільки продукції, а також і ресурсам; розширення факторів зовнішнього впливу – фактори впливу розширюються завдяки виходу конкуренції за межі кордонів, тим самим впливати на конкурентоспроможність підприємств на світовому ринку; критерії адаптації – процес глобалізації вимагає від агропідприємств створювати механізм адаптації та підбирати його нові критерії; методи оцінки – новий вимір

конкурентоспроможності агропідприємств потребує удосконалення методів її оцінки за умови повної відповідності результатів вимогам конкурентного ринку; процес технологічного оновлення – конкурентоспроможність продукції призводить до підвищення мобільності ресурсів, шляхом постійного технологічного оновлення за рахунок впровадження інновацій; створення нових методів управління – підвищення конкурентоспроможності продукції вимагає розробки нових методів управління, які дозволять враховувати нові фактори конкурентного середовища та прискорити прийняття управлінських рішень.

У рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) за 2015 рік Україна втратила 3 позиції і змістилась з 76-го (у 2014 р., 73-тє місце у 2012 р.) на 79-тє місце серед 140 країн світу. Україна знаходиться між Гватемалою та Таджикистаном, причому показник конкурентоспроможності України також знизився: на 0,11 з 4,14 до 4,03. Найбільше позицій Україна втратила за складовими макроекономічного середовища (мінус 29 позицій, 134 місце із 140 країн) та рівнем розвитку фінансового ринку (мінус 14 позицій, 121 місце). Показник макроекономічного середовища погіршився перш за все через інфляцію й Україна втратила 59 місць у рейтингу за цим показником і опинилась на 134-му місці серед 140 країн у рейтингу. Суттєве зростання інфляції зумовлено низкою об'єктивних факторів та дій, які є необхідними на шляху реформ. Традиційно Україна відстає у рейтингу за ефективності ринку товарів та послуг (106-е місце) [3].

Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції та аграрних підприємств мають значення для боротьби за внутрішній ринок, а конкурентоспроможність АПК – визначає успіх на світовому ринку. При цьому велике значення для конкурентоспроможності вітчизняної продукції має конкурентоспроможність регіону та конкурентоспроможність країни [4,5].

Конкурентоспроможність АПК складається із конкурентоспроможності окремих підприємств, сукупність яких утворює ієрархічну систему. В якості елементів цієї системи необхідно виділяти: сільськогосподарську продукцію, суб'єкти господарювання, види економічної діяльності та державу. Поетапний рух ієрархічної залежності здійснюється від конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та агропідприємства до конкурентоспроможності галузі, регіону і держави, що характеризується критеріями та параметрами конкурентного аграрного ринку, а також факторами, які впливають на продовольчу безпеку країни (рис. 1).

Визначення конкурентоспроможності продукції необхідно проводити за наступними основними напрямками: конкретними вимогами потенційних споживачів до запропонованого на ринку товару; можливими розмірами та динаміці попиту на продукцію; розрахунковому рівню ринкової ціни товару; очікуваному рівню конкуренції на ринку відповідних товарів; визначальними параметрами продукції основних конкурентів; найбільш перспективними ринками для відповідного товару та етапами закріплення за ними; терміном окупності сукупних витрат, пов'язаних із проектуванням і просуванням на ринок нового товару [5].

Конкурентоспроможність тісно прив'язана до конкретного ринку (внутрішнього, регіонального, міжнародного), а також до потреб споживачів. Визначення конкурентоспроможності передбачає виділення двох критеріїв: якісних та вартісних, але за умови, що вони представляють інтерес для конкретного споживача. Особливу увагу слід приділяти регламентуючим чинникам, які

обумовлюють принципіальну можливість реалізації продукції на конкретному ринку. Серед критеріїв, які характеризують конкурентоспроможність суб'єктів господарювання галузі та регіону, можна виділити економічний та організаційний (знижки, умови платежу, обсяг поставок, строки та умови гарантії тощо).

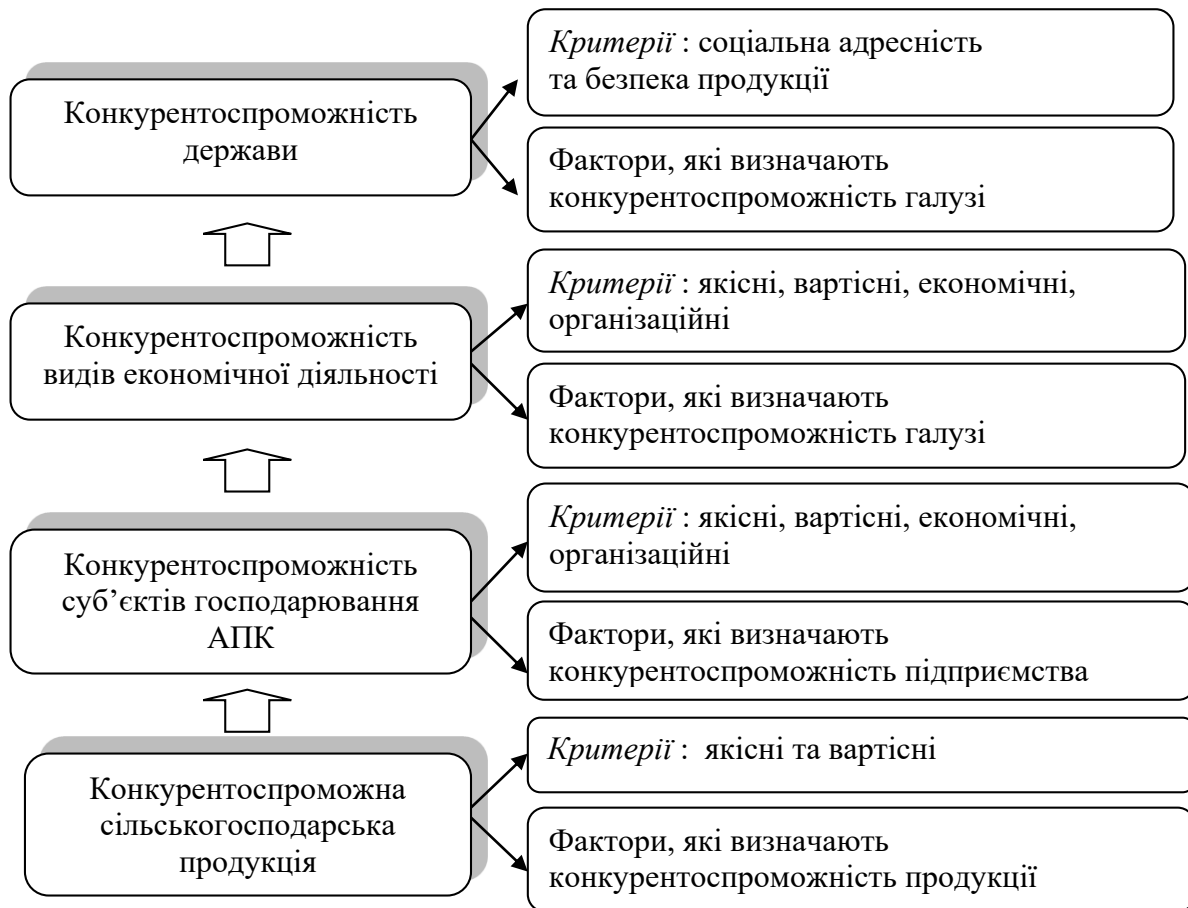

Рис 1. Ієрархічний ланцюг конкурентоспроможності продукції, суб'єктів господарювання, галузі та держави

Джерело: розроблено автором

Головними критеріями конкурентоспроможності держави є соціальна адресність (відповідність характеристик продукції специфічним потребам соціальної групи споживачів, пов'язані з демографічними і поведінковими ознаками) та безпека продукції (безпека для життя, здоров'я споживача і навколишнього середовища за звичних умов його використання, зберігання, транспортування та утилізації).

Відповідно до встановлених критеріїв фактори конкурентоспроможності продукції включають такі складові: *якісні*, пов'язані із якісними характеристиками продукції (продукція має відповідати стандартам якості ISO 9000; *цінові*, пов'язані із ціною продукції (купівлі та споживання) [6].

При дослідженні агропродовольчого ринку необхідно враховувати такі особливості як: нееластичний попит на продукцію при високій ціновій еластичності; високий знос матеріально-технічної бази при низькому рівні інвестиційної

активності; недостатньо фінансових ресурсів; слабка адаптація до зовнішніх фінансово-економічних змін; нераціональне використання виробничих ресурсів; невелика кількість впроваджених технологій безвідходного виробництва. Конкурентоспроможність АПК характеризується рівнем забезпеченості внутрішнього попиту країни за рахунок власного виробництва. Внутрішній попит на сільськогосподарську продукцію визначається рівнем споживання та забезпеченням фізіологічної норми населення держави. Оцінка споживання окремих видів продукції на одну особу населення свідчить про те, що його рівень не відповідає фізіологічній нормі (рис. 2).

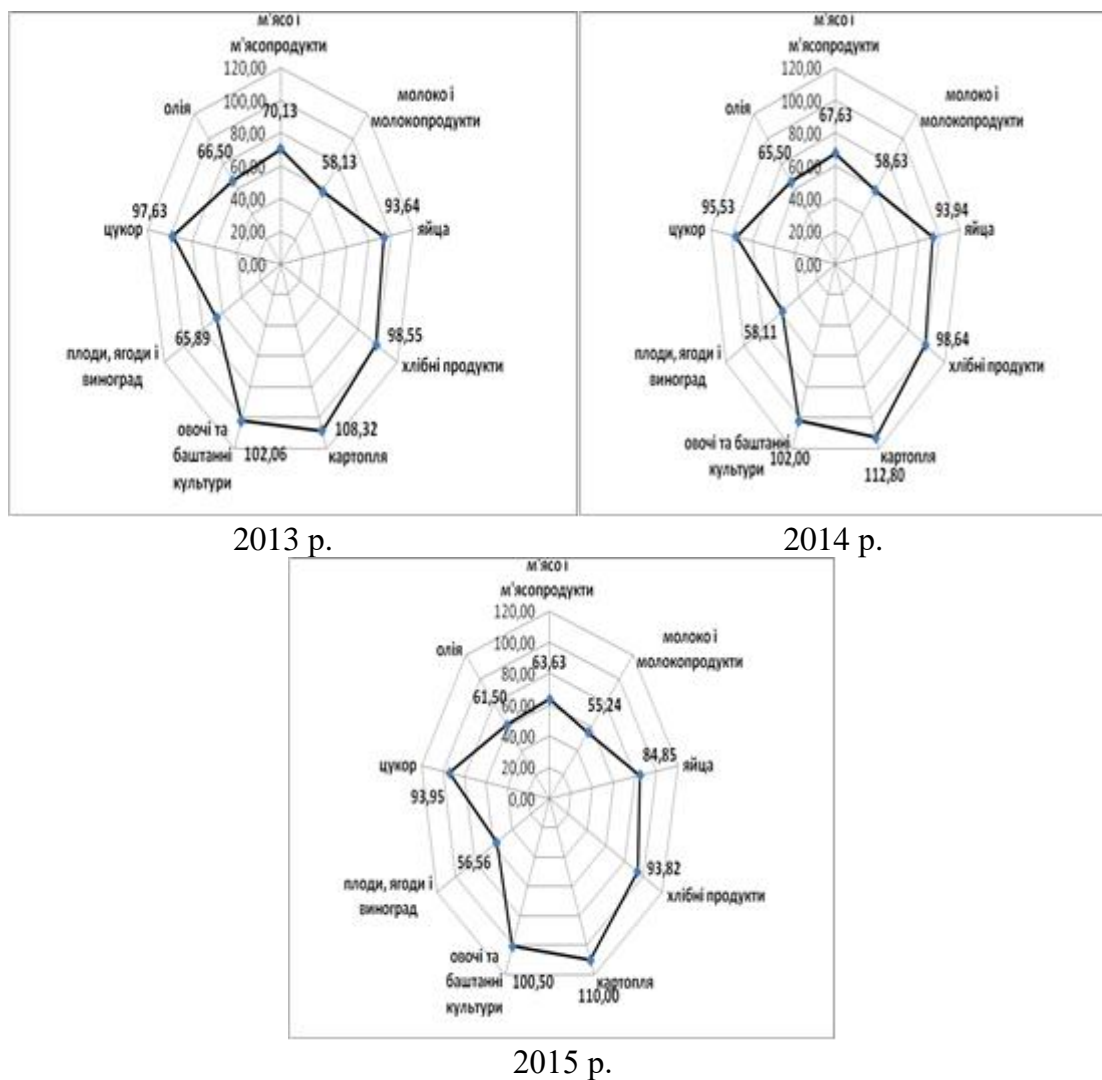

Рис. 2. Забезпечення продуктами харчування в Україні згідно фізіологічної норми у 2013-2015 рр. (на одну особу, %)*

* згідно норм Міністерства охорони здоров'я України

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

Забезпечення основними продуктами харчування населення України (2015 р.) здійснюється: на 63,63 % за споживанням м'яса та м'ясопродуктів; на 55,24 % за споживанням молока та молокопродуктів; на 61,50 % за споживанням олії, на 56,66 %

за споживанням плодів, ягід та винограду; проте споживання хліба, хлібних продуктів та цукру забезпечується майже у нормі; споживання овочів, баштанних культур та картоплі – вище норми (рис. 2). Необхідно зазначити, що за останні три роки спостерігається зниження обсягів забезпечення основними продуктами харчування населення згідно фізіологічної потреби. Отже, з урахуванням такої ситуації необхідно – по-перше, здійснити постачання продовольства в таких кількостях, які могли б забезпечити здорове і повноцінне харчування населення; по-друге, досягти самозабезпеченості сільськогосподарською продукцією за умови підтримки і захисту державою вітчизняних агровиробників, що автоматично коригує імпорт продукції. Фундаментальною основою розв'язання національної продовольчої безпеки та продовольчої незалежності нашої держави має бути стабільний розвиток агропромислового комплексу і постійне нарощування виробництва сільськогосподарської продукції й продовольчих товарів.

У виробництві продукції сільського господарства відбуваються постійно структурні зміни. Посіви зернових культур зменшилися з 15,68 млн га (2013 р.) до 14,74 млн га (2015 р.) або на 6 %, урожайність зернових культур зросла до 41,1 ц/га (у порівнянні із 2013 р. на 1,2 % або на 0,5 ц/га). Покращується ситуація із вирощуванням цукрових буряків, посіви збільшилися з 7,72 млн га (2013 р.) до 8,35 млн га (2015 р.), їх урожайність зросла до 435,8 ц/га. Цукор вітчизняного виробництва використовується лише для внутрішніх потреб, оскільки не користується попитом на світовому товарному ринку. Вирощування соняшнику та сої дещо збільшилось. Посівні площі під соняшником збільшилися на 134,6 тис. га, зокрема у сільськогосподарських підприємствах на 1,82 %, а у фермерських господарствах на 1,88 %; валовий збір соняшника підвищився на 239,9 тис. тонн (у 2015 р. становить 11181,1 тис. тонн). Спостерігається схожа ситуація із вирощуванням сої: посівні площі збільшилися на 59 % (2015 р. у порівнянні із 2013 р.) та валовий збір сої – на 1189,9 тис. тонн. Проте, посівні площі під ріпаком зменшилися й відповідно знизився валовий збір на 597,7 тис. тонн. Катастрофічна ситуація відбувається із вирощуванням кормових культур, зокрема площа посіву знизилась на 257,4 тис. га (2015 р. у порівнянні із 2013 р.). необхідно враховувати той факт, що завдяки якійсій та ефективній кормовій базі здійснюється розвиток галузі тваринництва та збільшення виробництва продукції за умови науково-обґрунтованій системи годівлі тварин.

У тваринництві змінилась структура виробництва м'яса. Сьогодні неможливо досягти рівня навіть 2000 р., тоді налічувалось 9423,7 тис. голів великої рогатої худоби, а вже на 1 січня 2016 р. зменшилось на 60,2 % (3750,3 тис. голів). Зважаючи на зменшення поголів'я великої рогатої худоби, у тому числі і корів, виробництво живої маси великої рогатої худоби знизилось до 602,6 тис. тонн, або на 45,9 тис. тонн (2015 р. у порівнянні із 2013 р.). Виробництво м'яса свиней збільшилось з 991,1 тис. тонн до 1024,0 тис. тонн, або на 3,32 %, а птиці – з 1475,3 тис. тонн до 1505,3 тис. тонн, або на 2,03 %. Виробництво молока зменшилось на 75,2 тис. тонн (2015 р. у порівнянні із 2013 р.) й становить 10615,4 тис. тонн, при цьому середньорічний надій молока від однієї корови підвищився від 4455 кг до 4644 кг, або на 4,24 %.

У зв'язку із зменшенням власного виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів Україна стала імпортувати зерно, борошно, цукор, овочі і фрукти, м'ясо і м'ясопродукти, молочні продукти та

інші види продовольчої продукції. Цілий ряд товарів, які раніше були недоступними для українського споживача, з'явився на внутрішньому продовольчому ринку – це оливкова олія, ананаси, банани, лимони, апельсини та інші види продукції. Однак їх імпорт далеко не компенсує тих великих витрат продовольства, яких зазнала Україна протягом останніх років. Крім того, імпорт, яким би він великим і масштабним не був, не може задовольнити потреби України у продовольстві. Тому вона повинна розвивати власний продовольчий комплекс з тим, щоб збільшити власний продовольчий фонд до розмірів, які б могли повністю забезпечити країну у власних продуктах харчування (табл. 1).

Таблиця 1

Експорт та імпорт сільськогосподарської продукції в Україні

(тис. т)

Продукція		Роки						Відхилення 2015 р. від 2010 р. (+,-)
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	
М'ясо та м'ясні продукти	експорт	48	79	125	182	218	245	197
	імпорт	378	244	423	332	201	158	-220
Молоко та молочні продукти	експорт	956	964	820	769	527	464	-492
	імпорт	273	257	410	548	357	78	-195
Зерно	експорт	14239	14825	27798	27836	33423	38338	24099
	імпорт	175	273	228	242	263	190	15
Олія рослинна: соняшникова	експорт	2701	2683	3614	3209	4342	3939	1238
		46	38	58	82	122	154	108
пальмова	імпорт	280	190	172	238	175	136	-144
кокосова		32	31	27	29	20	10	-22

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

Експорт аграрної продукції з України в 2015 р. становив 14,6 \$ млрд дол. США, при цьому питома вага експорту сільськогосподарських товарів у товарній структурі експорту становила 38,2 %. Основу товарної структури українського аграрного експорту становили зернові культури – 16 % від загального експорту, жири та олії – 9 % та олійні культури – 4 %. В Україні у 2015 р. відбулись зміни на ринках збуту агропродукції та продуктів харчування, зокрема на 31 % зменшився експорт до країн СНД, на 33 % зріс експорт продукції до США, на 10 % – в Азію на 10%, на 4 %, до – країн Євросоюзу. Окрім цього збільшилась частка експорту до країн Азії (46,6 %), США (0,3 %), інших країн (2,7 %) [9]. Серед найбільших імпортерів вітчизняної сільськогосподарської продукції є Іспанія, Польща, Туреччина, Саудівська Аравія, Єгипет, Індія, Китай.

Інтеграційні процеси для України створюють певні можливості виробництва конкурентоспроможної продукції, яка могла б експортуватись до європейських країн. Відповідно, головним завданням для держави постає підтримка конкурентних переваг національної економіки, за рахунок підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва шляхом організаційно-економічних заходів. Одним із найважливіших факторів підвищення ефективності виробництва продукції сільського господарства є запровадження безвідходних технологій із використанням альтернативних джерел енергії.

Важливо наголосити на той факт, що вимоги Євросоюзу по відношенню до країн, які претендують на членство в ЄС, змусили українських чиновників дбати про енергоощадливість та відновлювальні джерела енергії, передбачається доведення частки альтернативних джерел енергії в енергетичному балансі України до 2030 року до 30 відсотків.

Дослідження підтверджуються ствердженням, що використання біопалива (біодизель, біоетанол) як альтернативного та екологічно чистого джерела енергії перспективне, економічна ефективність від використання якого відображається у збереженні природних ресурсів та скороченні забруднення навколишнього середовища. Потенційною сировиною для виробництва біодизеля вважається – ріпак, а біоетанола – зернові культури, меліса, сорго на ін. Розрахунки свідчать про те, що переробка зерна на біоетанол ефективніша, ніж його реалізація на ринку, зокрема при собівартості 1 т зерна 800 грн, при реалізації 1 т зерна можна отримати прибуток 400 грн, а при переробці його на біоетанол – зекономити 2350 грн (одержати рівень рентабельності 180 %) [10]. Окрім цього біопаливо виробляють із сировини тваринного походження, тобто із біомаси гною сільськогосподарських тварин, які мають найбільшу частку у виробництві продукції тваринництва – велика рогата худоба, свині та птиця.

На 1.01.2016 р в Україні утримувалось: 3750,3 тис. голів великої рогатої худоби, у тому числі корів 2166,6 тис. голів; свиней 7079 тис. голів; 203986,2 тис. голів. Теоретично у середньому за рік від однієї голови великої рогатої худоби можна отримати 8 тонн гною (або від всього поголів'я – 30 млн тонн гною), свиней – 1,2 тонн (8,49 млн тонн гною), птиці – 0,3 тонн (61,19 млн тонн гною). На основі середніх показників виходу біогазу з відходів життєдіяльності тварин можливий потенціал даного виробництва складає 9544,8 тис. м³, при цьому 1 м³ біогазу відповідає 1,5 - 3 кВт/год електроенергії, відповідно маємо приблизно 14,3 млрд м³ - 28,6 млрд м³ електроенергії, що дорівнює майже 15 % всього сукупного виробництва електроенергії в Україні. Отже, наша держава має значний потенціал для виробництва альтернативних джерел енергії як головного фактору підвищення конкурентоспроможності АПК за умови зростання цін на традиційні енергоносії.

Висновки. Економіка України та її агропромисловий комплекс можуть забезпечити свою конкурентоспроможність під впливом євроінтеграційних процесів, що на сьогодні є найважливішим завданням держави. Таким чином, необхідно відпрацювати підходи, які впливають на конкурентоспроможність ієрархічного ланцюга продукція-агropідприємства-галузь-регіон-держава: позиція на світовому ринку аграрної продукції (ступінь експортної орієнтації, частка експорту у випуску продукції, зміни у динаміці показників); позиція на внутрішньому ринку аграрної продукції (задоволення потреб населення продуктами харчування, частка імпорту на ринку та її динаміка); виробничо-ресурсний потенціал сфер АПК та його ефективне використання; запровадження технологій безвідходного виробництва з використанням альтернативних джерел енергії, що дозволить збільшити частку ВДЕ у паливному балансі країни, а також забезпечення управління біоенергетичним потенціалом із нормами європейських країн.

Список використаних джерел

1. Frohberg K. Comparing Measures of Competitiveness / K. Frohberg, M. Hartmann / - IAMO Discussion Paper No. 2, 1997.
2. Копистко О.В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О.В. Копистко // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 61-63.
3. Україна у рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/news/ukrayina-u-reytingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2015>.
4. Гринь В.І. Сутність та фактори конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]. / В.І. Гринь. – Режим доступу <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.3/87.pdf>.
5. Напрями посилення конкурентоспроможності АПК України на Європейському продовольчому ринку в умовах розширення зони вільної торгівлі [Електронний ресурс] : Н.Ю. Федоришин, Г.Я. Антонюк. – К. : НІСД; 2010.– Режим доступу : <http://www.niss.lviv.ua/analytics/88.htm>.
6. Брикаліна С.В. Конкурентоспроможність продукції, як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / С.В. Брикаліна, Я.І. Сидоренко.– Режим доступу : http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Economics/60710.doc.htm.
7. Сікетіна Н.Г. Обґрунтування факторів конкурентоспроможності продукції [Електронний ресурс] / Н.Г. Сікетіна // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 2 (12). – С. 111-114. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n2.html>.
8. Портер М. Конкуренция; [Пер. с англ.]. – М. : Издательский дом "Вильями". 2010. – 592 с.
9. Следзь С. Агроекспорт [Електронний ресурс] / С. Следзь // Дзеркало тижня. Україна. – № 33. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua>.
10. Месель-Веселяк В.Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК . – 2009. - № 10. – С. 7- 14.

Список використаних джерел у транслітерації / References

1. Frohberg K. Comparing Measures of Competitiveness / K. Frohberg, M. Hartmann / - IAMO Discussion Paper No. 2, 1997.
2. Kopystko O.V. Teoretychni osnovy konkurentospromozhnosti silskohospodarskoi produktsii / O.V. Kopystko // Ekonomika APK. – 2010. – №1. – S. 61-63.
3. Ukraina u reitynhu hlobalnoi konkurentospromozhnosti 2015 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://reforms.in.ua/ua/news/ukrayina-u-reytingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2015>.
4. Hryn V.I. Sutnist ta faktory konkurentospromozhnosti produktsii silskohospodarskykh pidpriemstv [Elektronnyi resurs]. / V.I. Hryn. – Rezhym dostupu <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.3/87.pdf>.
5. Napriamy posylennia konkurentospromozhnosti APK Ukrainy na Yevropeiskomu prodovolchomu rynku v umovakh rozshyrennia zony vilnoi torhivli [Elektronnyi resurs] : N.Iu.Fedoryshyn, H.Ia. Antoniuk. – K. : NISD; 2010.– Rezhym dostupu : <http://www.niss.lviv.ua/analytics/88.htm>.

6. Brykalina S.V. Konkurentospromozhnist produktsii, yak faktor pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Elektronnyi resurs] / S.V. Brykalina, Ya.I. Sydorenko.– Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Economics/60710.doc.htm.
7. Sikietina N.H. Obgruntuvannia faktoriv konkurentospromozhnosti produktsii [Elektronnyi resurs] / N.H. Sikietina // Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal. – 2014. – № 2 (12). – S. 111-114. – Rezhym dostupu: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n2.html>.
8. Porter M. Konkurentsia; [Per. s anhl.]. – M. : Yzdatelskyi dom "Vyliamy". 2010. – 592 s.
9. Sledz S. Ahroeksport [Elektronnyi resurs] / S. Sledz // Dzerkalo tyzhnia. Ukraina. – № 33. – Rezhym dostupu: <http://gazeta.dt.ua>.
10. Mesel-Veseliak V.Ia. Napriamy zabezpechennia konkurentospromozhnosti ahrarnoho vyrobnytstva / V.Ia. Mesel-Veseliak // Ekonomika APK . – 2009. - № 10. – S. 7- 14.

ANNOTATION
COMPETITIVENESS OF AGRIBUSINESS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN
INTEGRATION PROCESSES OF UKRAINE

POLYOVA Olena,
Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsa)

LITSKYI Vasyl,
Director of "Tsekynivske"
(Tsekynivka)

The integration guidelines that provide appropriate vector of agrarian sector development and reveal opportunities for improving the competitiveness of agriculture, creating additional benefits for the agricultural market are examined in the article. Competitiveness indications of agricultural products in order to increase the degree of openness of the national economy are outlined. Criteria that characterize competitiveness of economic agents, industry and the state are formed. Domestic agricultural market in terms of supply of food the population under physiological rules and foreign market in terms of exports and imports of agricultural products in Ukraine are studied. The factors increasing the competitiveness of agribusiness under the influence of European integration processes are determined.

Keywords: agricultural market, competitiveness criteria, the competitiveness of agricultural products, European integration, export, alternative energy sources.

Tabl. 1. Fig. 2. Lit. 10.

**АННОТАЦИЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ АПК В КОНТЕКСТЕ
ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ УКРАИНЫ**

ПОЛЕВАЯ Елена Леонидовна,
*доктор экономических наук, доцент кафедры финансов,
банковского дела и страхования,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)*

ЛИЦКИЙ Василий Алексеевич,
*Директор ГП "Цекиновское"
(с. Цекиновка)*

В статье рассмотрены интеграционные ориентиры, которые предоставляют для аграрного сектора соответствующий вектор развития и раскрывают возможности для повышения конкурентоспособности АПК, создают дополнительные преимущества на аграрном рынке. Определены признаки конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции для повышения степени открытости национальной экономики. Сформированы критерии, характеризующие конкурентоспособность субъектов хозяйствования АПК, отрасли и государства. Исследован внутренний аграрный рынок по уровню обеспеченности продуктами питания населения страны согласно физиологических норм, а также внешний рынок – по объему экспорта и импорта сельскохозяйственной продукции в Украине. Определены факторы повышения конкурентоспособности АПК под влиянием евроинтеграционных процессов.

Ключевые слова: аграрный рынок, конкурентоспособность, критерии, конкурентоспособность сельскохозяйственной продукции, евроинтеграция, экспорт, альтернативные источники энергии.

Табл. 1. Рис. 2. Лит. 10.

Інформація про авторів

ПОЛЬОВА Олена Леонідівна – доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: elenapolevaja33@rambler.ru).

ЛИЦКИЙ Василь Олексійович – директор ДП «Цекинівське» (с. Цекинівка, Ямпільський район, Вінницька область, e-mail: elenapolevaja33@rambler.ru).

POLYOVA Olena - Doctor of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna str., e-mail: elenapolevaja33@rambler.ru).

LITSKYI Vasyil - Director of "Tsekynivske" (village of Tsekynivka, Yampil region, Vinnytsia region, e-mail: elenapolevaja33@rambler.ru)

ПОЛЕВАЯ Елена Леонидовна - доктор экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная 3, e-mail: elenapolevaja33@rambler.ru).

ЛИЦКИЙ Василий Алексеевич - директор ГП «Цекиновское» (с. Цекиновка, Ямпольский район, Винницкая область, e-mail: elenapolevaja33@rambler.ru)

